

1) პოლიტიკის შესწავლის მეთოდები

პოლიტიკას თავდაპირველად ფილოსოფიის, ისტორიისა თუ სამართლის განხრად მიიჩნევდნენ. მის უმთავრეს მიზანს იმ პრინციპთა გამოვლენა წარმოადგენდა, რასაც საზოგადოება უნდა დაჰფუძნებოდა. თუმცა ამგვარი ფილოსოფიური დატვირთვა თანდათანობით პოლიტიკის ვიწრო მეცნიერულ დისციპლინად გადაქცევის მცდელობად შეიცვალა XIX საუკუნის ბოლოდან მოყოლებული განსაკუთრებით კი 1950-1960 იან წლებში. არსებობს პოლიტიკის შესწავლის რამდენიმე ტრადიცია.

(1) ფილოსოფიური ტრადიცია: - ეს გულისხმობდა არსებითად ეთიკური, დედაქტიკური, თუ ნორმატიული საკითხების კვლევას, ანუ იმის წვდომისა და შეცნობის სურვილს, თუ რა და როგორ უნდა იყოს და არა იმას, რაც უკვე არის. ამ ტრადიციის მამამთავრებად პლატონი და არისტოტელე ითვლებიან. პლატონი არა არსებული, არამედ იდეალური საზოგადოების ბუნების ახსნას ეძებდა და ასეთად სიქველის დიქტატურა, ფილოსოფოსთა მმართველობა ესახებოდა. სწორედ აქედან ჩამოყალიბდა პოლიტიკის შესწავლისადმი ე.წ ტრადიციული მიდგომა, რაც ძირითადად იდეებისა და დოქტრინების ანალიტიკურ შესწავლას გულისხმობს.

(2) ემპირიული ტრადიცია: - მიუხედავად იმისა, რომ ემპირიული ანუ სხვაგვარად, აღწერითი ტრადიცია, ნაკლებ იყო გავრცელებული ნორმატიულ მოძღვრებებთან შედარებით და მან პოლიტიკური აზროვნების დასაწყისშივე იჩინა თავი. მოგვცა საფუძველი, დღეს ერთმანეთისგან მკაფიოდ გაგვემიჯნა მმართველობის სხვადასხვაგვარი სახეობანი და სათავეც დაუდო პოლიტიკის, როგორც სამეცნიერო დისციპლინისადმი არსებითად ინსტიტუციურ მიდგომას. ემპირიული მიდგომა, პოლიტიკური რეალობის ცივი გონებითა და მიუკერძოებლად აღქმას გულისხმობს, ხოლო აღწერითია იმდენად, რამდენადაც ანალიზსა და ახსნას ცდილობს.

(3) მეცნიერული ტრადიცია: - კარლ მარქსმა საკუთარი ისტორიის მატერიალისტური კონფერენციის გამოყენებით სცადა ისტორიული განვითარების მამოძრავებელი ძალები დაედგინა და იმ კანონებზე დამყარებული მომავალი ეწინასწარმეტყველა, რომლებსაც სანდოობის თვალსაზრისით იგივე სტატუსი ექნებოდათ, რაც საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა კანონებს. 1950-60 იან წლებში ენთუზიაზმმა მიაღწია მწვერვალს და შესძინა პოლიტოლოგიას სარწმუნო მეცნიერული ავტორიტეტი. განაცხადეს, რომ შესაძლებელი გახდა პოლიტიკური მეცნიერების საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა მეთოდოლოგიით აღჭურვა, რაც უკვე ისეთ სივრცეში იქნებოდა გამოყენებული, სადაც რაოდენობრივი კვლევის მეთოდები სწორედ რომ უფრო უპრიანია: ვთქვათ ამომრჩევლების, კანონმდებლების, პოლიტიკოსებისა თუ ლობისტების სამოქმედო სფერო.

(4) უახლესი ტენდენციები: - უახლეს თეორიულ მიდგომებს შორისაა ე.წ ფორმალური პოლიტიკური თეორიაც რომელიც ხან პოლიტიკურ ეკონომიკად ხან საზოგადოებრივ არჩევანის თეორიად და ხანაც რაციონალური არჩევანის თეორიად იხსენიება. ანალიზისადმი ამგვარ მიდგომას ბევრი აქვს ნასესხები იმ ეკონომიკური თეორიიდან, რომელიც მეთოდოლოგიურ ნესებზე დაყრდნობით, მონაწილე მხარეთა რაციონალური პირადი ინტერესებით განპირობებულ ქცევის მოდელს აგებს.

(5) შეიძლება თუ არა პოლიტიკის მეცნიერულად შესწავლა? - პოლიტიკის მეცნიერებად მიჩნევის ნებისმიერი მცდელობა სამ წინააღმდეგობას აწყდეს:

(პირველი) - არანაირი საშუალება არაა, ადამიანი მიკროსკოპის ქვეშ მოაქციო, ან ლაბორატორიულად გამოიკვლიო. მას მუდმივი ექსპერიმენტების ობიექტად ვერ ვაქცევთ.

(მეორე) - ფესვგადგმულ ღირებულებათა არსებობა. ფაქტები და ღირებულებები ისე მჭიდროდ ეხლართებიან ერთმანეთს, ხშირად მათი ცალ-ცალკე შეფასება შეუძლებელია. თეორიები ადამიანთა ბუნების, საზოგადოების, სახელმწიფოს როლისა და სხვა მსგავსი მოცემულობების გათვალისწინებით იქმნება.

(მესამე) - საზოგადოებრივ მეცნიერებებში სრული მიუკერძოებლობა მითია. ეს მხოლოდ საბუნებისმეტყველო დარგებშია შესაძლებელი, სადაც მიუკერძოებელმა მკვლევარმა ხშირად წინასწარ არც იცის კიდევ რას აღმოაჩენს ახალს, პოლიტიკაში კი ეს ფაქტობრივად შეუძლებელია.

2) თანამედროვე პოლიტიკური რეჟიმების კლასიფიკაცია

თანამედროვე პოლიტიკური რეჟიმები სხვადასხვანაირად შეიძლება კლასიფიცირდეს მათი მმართველობის სტრუქტურის, დემოკრატიულობის ხარისხისა და ძალაუფლების განაწილების მიხედვით. ძირითადი რეჟიმები, რომლებიც დღეს მსოფლიოში გვხვდება, მოიცავს:

(1) დემოკრატიული რეჟიმები

ლიბერალური დემოკრატია – მოქალაქეთა ფართო პოლიტიკური უფლებებით, თავისუფალი არჩევნებითა და კანონის უზენაესობით (მაგ., აშშ, გერმანია, კანადა). დემოკრატიისთვის დამახასიათებელია რამდენიმე ფუნდამენტური პრინციპი, რომლებიც უზრუნველყოფს მოქალაქეთა მონაწილეობას მმართველობაში და იცავს მათ უფლებებს. ძირითადი მახასიათებლებია:

(1) ხალხის სუვერენიტეტი - დემოკრატია ძალაუფლების წყაროა ხალხი. მოქალაქეები ირჩევენ თავიანთ წარმომადგენლებს და მონაწილეობენ გადაწყვეტილებების მიღებაში.

(2) მოქალაქეთა ძირითადი უფლებები და თავისუფლებები - დემოკრატიაში დაცულია სიტყვის, პრესის, რელიგიის, გაერთიანების და პროტესტის თავისუფლება.

(2) ავტორიტარული რეჟიმები

კონსოლიდირებული ავტორიტარიზმი - ძლიერი ცენტრალიზებული მმართველობა, შეზღუდული პოლიტიკური თავისუფლებები და დამოუკიდებელი ინსტიტუტების კონტროლი (მაგ., ჩინეთი, ირანი). ავტორიტარული რეჟიმის ძირითადი მახასიათებლებია:

(1) პოლიტიკური ოპოზიციის შეზღუდვა - ოპოზიციური პარტიები ან აკრძალულია, ან ძალზე შეზღუდულია მათი მოქმედება.

(2) პროპაგანდა და მედიის კონტროლი - სახელმწიფო აკონტროლებს მასმედიას და ავრცელებს მმართველი იდეოლოგიის მხარდამჭერ ინფორმაციას.

(3) ტოტალიტარული რეჟიმები

სახელმწიფო აბსოლუტურ კონტროლს ამყარებს საზოგადოებაზე, არსებობენ ძლიერი იდეოლოგიური ინსტრუმენტები (მაგ., ჩრდილოეთ კორეა). ტოტალიტარული რეჟიმი ავტორიტარიზმის უკიდურესი ფორმაა, რომელიც სახელმწიფოს მიერ საზოგადოების ყველა ასპექტის აბსოლუტურ კონტროლს გულისხმობს. ასეთი რეჟიმების ძირითადი მახასიათებლებია:

(1) აბსოლუტური ძალაუფლება ერთ ლიდერში ან პარტიაში - ტოტალიტარულ ქვეყნებში ძალაუფლება მთლიანად ერთ მმართველ ჯგუფს ან ლიდერს ეკუთვნის (მაგ., ადოლფ ჰიტლერი, იოსებ სტალინი, კიმ ჩენ ინი).

(2) ტოტალური კონტროლი - საზოგადოებაზე სახელმწიფო აკონტროლებს მოქალაქეთა ცხოვრებას, განათლებას, სამუშაო ადგილებს, ოჯახურ ურთიერთობებს და კულტურას.

(4) მონარქიული რეჟიმები

აბსოლუტური მონარქია – მეფე ან სუვერენი ფლობს სრულ ძალაუფლებას (მაგ., საუდის არაბეთი). მონარქიული რეჟიმი არის მმართველობის ფორმა, სადაც ძალაუფლება ეკუთვნის მონარქს (მეფე, დედოფალი, სულთანი, იმპერატორი და ა.შ.), რომელიც, როგორც წესი, ხელისუფლებას მემკვიდრეობით იღებს. მონარქიული რეჟიმის ძირითადი მახასიათებლები:

(1) მონარქის მმართველობა - მონარქი არის სახელმწიფოს მეთაური და ხშირად ქვეყნის სიმბოლო. ძალაუფლების გადაცემა მემკვიდრეობით ხდება, ოჯახის შიგნით.

(2) პოლიტიკური სტაბილურობა - მონარქიულ ქვეყნებში ხშირად აღინიშნება სტაბილურობა, რადგან ხელისუფლების მემკვიდრეობით გადაცემა თავიდან აცილებს პოლიტიკურ კრიზისებს.

3) აღმოსავლურ-აზიური და ისლამური რეჟიმები. სამხედრო რეჟიმები.

(1) დასავლური პოლიარქია (პოლიქარქია) არის პოლიტიკური სისტემა, რომელიც დემოკრატიას ახასიათებს, მაგრამ უფრო დეტალური და სტრუქტურირებული ფორმით. ეს ტერმინი დანიის პოლიტოლოგმა რობერტ დალი შეიმუშავა და იგი მიუთითებს ისეთ მმართველობის სისტემაზე, სადაც არსებობს მრავალი ძალაუფლების ცენტრი, რაც უზრუნველყოფს კონკურენციას, პლურალიზმს და მოქალაქეთა ფართო ჩართულობას პოლიტიკურ პროცესებში. დასავლური პოლიარქიის მახასიათებლები:

(1) კონკურენტული არჩევნები - თავისუფალი და სამართლიანი არჩევნები, რომელშიც მონაწილეობა ნებისმიერ პოლიტიკურ ძალას შეუძლია.

(2) სიტყვისა და აზრის თავისუფლება - მოქალაქეებს აქვთ უფლება, გამოხატონ თავიანთი შეხედულებები და კრიტიკულად განიხილონ ხელისუფლების ქმედებები.

(3) ამართლებრივი სახელმწიფო – ხელისუფლება მოქმედებს კანონის საფუძველზე და არსებობს დამოუკიდებელი სასამართლო სისტემა.

2. აღმოსავლეთ აზიაში - პოლიტიკური რეჟიმების ჩამოყალიბება მრავალფაქტორიანი პროცესია, რომელიც მოიცავს ისტორიულ, კულტურულ, ეკონომიკურ და გეოპოლიტიკურ გავლენებს. რეგიონის ქვეყნების მმართველობის ფორმები განსხვავდება. ზოგი ავტორიტარიზმსა და ჰიბრიდულ მოდელებზეა დაფუძნებული (ჩინეთი, ჩრდილოეთ კორეა, სინგაპური), ხოლო ზოგიერთმა დემოკრატიული მმართველობა ჩამოაყალიბა (იაპონია, ტაივანი, სამხრეთ კორეა). XIX-XX საუკუნეებში აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნები კოლონიური ექსპანსიის სამიზნეები გახდნენ, რამაც მათ პოლიტიკური სისტემებზე მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა.

იაპონია – მეჯის პერიოდის (1868-1912) მოდერნიზაციამ შექმნა კონსტიტუციური მონარქია, რომელიც 1930-40-იან წლებში მილიტარისტულ დიქტატურად გადაიქცა.

ჩინეთი — დასავლური იმპერიალიზმის (ოპიუმის ომები, 1839-42, 1856-60) და შიდა არასტაბილურობის ფონზე 1911 წელს ცინგის დინასტია დაეცა, რამაც ძალაუფლების ვაკუუმი შექმნა და კომუნისტური და ნაციონალისტური მოძრაობების აღზევება გამოიწვია.

3. სამხედრო რეჟიმი – ეს არის მმართველობის ფორმა, სადაც მთავრობა სამხედრო ლიდერების კონტროლის ქვეშ იმყოფება. ასეთი რეჟიმები ხშირად ჩნდებიან სახელმწიფო გადატრიალების შედეგად და ხასიათდებიან ავტორიტარული მმართველობით, რეპრესიებით და პოლიტიკური ოპონენტების დევნით.

სამხედრო რეჟიმების წარმოშობის ძირითადი მიზეზები:

(1) პოლიტიკური და ეკონომიკური კრიზისები - სამხედროები ხშირად ამართლებენ ჩარევას „სტაბილურობისა და წესრიგის შენარჩუნების“ მიზეზით.

(2) ეროვნული უსაფრთხოება და ომები – ქვეყნები, რომლებიც კონფლიქტებში არიან ჩართული, სამხედრო რეჟიმების ჩამოყალიბების მაღალი ალბათობით გამოირჩევიან.

სამხედრო რეჟიმების მახასიათებლები:

(1) პოლიტიკური ოპონენტების დევნა - ოპოზიციური პარტიების აკრძალვა, ცენზურა და დიქტატორული მმართველობა.

(2) სამხედრო სამართლის გამოყენება – სამოქალაქო კანონმდებლობის ნაცვლად, ხშირად მოქმედებს გარკვეული სამხედრო წესები.

4. ისლამური რეჟიმი არის მმართველობის სისტემა, სადაც ისლამი და შარიათი (ისლამური სამართალი) მთავარი იურიდიული და პოლიტიკური საფუძველია. ეს რეჟიმები განსხვავდებიან ერთმანეთისგან – ზოგი თეოკრატიულია (მაგ. ირანი), ზოგიც ჰიბრიდული რეჟიმია (მაგ. საუდის არაბეთი), სადაც მეფური მმართველობა და ისლამური კანონები თანაარსებობს.

თეოკრატიული რეჟიმები (ირანი, თალიბანი) მკაცრად ეფუძნება შარიათს და რელიგიურ ლიდერებს.

მონარქიული რეჟიმები (საუდის არაბეთი, კატარი) შარიათს ინარჩუნებენ, მაგრამ უფრო მოქნილ პოლიტიკას ატარებენ.

ჰიბრიდული რეჟიმები (პაკისტანი, მალაიზია) ნაწილობრივ ინარჩუნებენ ისლამურ მმართველობას, მაგრამ დემოკრატიული ელემენტებიც აქვთ.

4) პოლიტიკური იდეოლოგიების კლასიფიკაცია

(1) ლიბერალიზმი

ლიბერალიზმი — იდეოლოგია, ფილოსოფიური შეხედულებების ერთიანობა და პოლიტიკური ტრადიცია, რომლის მიხედვით ადამიანის პიროვნული თავისუფლება არის ძირითადი პოლიტიკური ღირებულება. საზოგადოებას, რომლისთვისაც დამახასიათებელია თითოეული ადამიანის აზროვნების თავისუფლება, ძალაუფლების შეზღუდვა, განსაკუთრებით მთავრობის და რელიგიის, კანონის უზენაესობა, უფასო საზოგადოებრივი განათლება, იდეათა თავისუფალი გაცვლა, საბაზრო ეკონომიკა, რომელიც უზრუნველყოფს თავისუფალ კერძო მენარმეობას, და მთავრობის გამჭვირვალე სისტემას, რომელშიც ყველა მოქალაქის უფლება დაცულია.

თანამედროვე საზოგადოებაში ლიბერალები მხარს უჭერენ ლიბერალურ დემოკრაციას ღია და თანასწორი არჩევნებით, სადაც ყველა მოქალაქეს ერთნაირი უფლებები აქვს კანონით და თანასწორი შესაძლებლობები წარმატებისთვის.

ლიბერალიზმი არის იმ დასავლური განვითარების კულმინაცია, რომელმაც წარმოშვა ინდივიდუალიზმის უზენაესობის განცდა და მიზნად დაისახა ადამიანის გათავისუფლება იმ სხვადასხვა ჯგუფების, ნეს-ჩვეულებებისა თუ ავტორიტეტების ბრმა მსახურებისგან, რომლებსაც გავლენა აქვთ ინდივიდის ცხოვრებაზე. ასევე, ლიბერალიზმი აღიარებს აზრების, იდეების და პრაქტიკების ჯანსაღ და თავისუფალ კონკურენციას. ლიბერალიზმი კონკურენციის გულმხურვალე მხარდამჭერია — პოლიტიკაში პარტიების და იდეების ელექტორალური კონკურენციის, მართლმსაჯულებაში ბრალმდებლისა და ბრალდებულის, საბაზრო ეკონომიკაში მწარმოებლებისა და პროდუქტების, რაც მთლიანობაში ქმნის დინამიკურ და განვითარებაზე ორიენტირებულ სოციალურ წესრიგს.

კლასიკური ლიბერალიზმი — პოლიტიკური იდეოლოგია და ლიბერალიზმის მიმართულება, რომელიც მხარს უჭერს სამოქალაქო და პოლიტიკურ თავისუფლებას, წარმომადგენლობით დემოკრაციასა და კანონის უზენაესობას; ასევე, ხაზს უსვამს ეკონომიკურ თავისუფლებას. კლასიკური ლიბერალიზმი განვითარდა XIX საუკუნის ევროპასა და შეერთებულ შტატებში.

ნეოლიბერალიზმი — პოლიტიკურ-ეკონომიკური ფილოსოფია, რომელიც უარყოფს სახელმწიფოს ჩარევას (ინტერვენციას) ადგილობრივ ეკონომიკაში. ის ყურადღებას ამახვილებს თავისუფალ საბაზრო მეთოდებზე, საწარმოთა ფუნქციონირებაში ნაკლებ შეზღუდვებსა და საკუთრების უფლებებზე. საგარეო პოლიტიკაში ნეოლიბერალიზმი უპირატესობას ანიჭებს უცხოეთის ბაზრების გახსნას პოლიტიკური მეთოდებით, ეკონომიკური ზენოლის, დიპლომატიური ან/და სამხედრო ინტერვენციის გამოყენებით. ბაზრების გახსნაში მოიაზრება თავისუფალი ვაჭრობა და მუშახელის საერთაშორისო სპეციალიზაციის მიხედვით დაყოფა.

ლიბერალიზმის მქონე ქვეყნები, როგორც წესი, ხასიათდებიან ისეთი პრინციპებით, როგორიცაა პიროვნული თავისუფლება, დემოკრატია, კანონის უზენაესობა, თავისუფალი ბაზარი და ადამიანის უფლებების დაცვა. ლიბერალური ქვეყნების მაგალითები: გაერთიანებული სამეფო, აშშ, სკანდინავიური ქვეყნები (შვედეთი, ნორვეგია, დანია, ფინეთი, ისლანდია) და სხვა.

საქართველოში ლიბერალური მოძრაობის ისტორიაზე საუბრისას გამოიყოფა ორი პერიოდი, რომელიც ერთმანეთისგან ქრონოლოგიურადაც და იდეურადაც მკვეთრად განსხვავდება. ლიბერალური მოძრაობის პირველი ეტაპი ქართულ სინამდვილეში თავს იჩენს 1860-იანი წლებიდან და სრულდება 1921 წლის ოკუპაციით, ხოლო მეორე ეტაპი, აღმავლობას იწყებს 1990-იანი წლებიდან და დღემდე გრძელდება.

(2) კონსერვატიზმი

კონსერვატიზმი არის იდეურ-პოლიტიკური დოქტრინა, რომელიც მნიშვნელობას ანიჭებს ტრადიციული სოციალური სტრუქტურების, ნორმებისა და ინსტიტუტების შენარჩუნებას. იგი მხარს უჭერს შენელებულ, თანდათანობით ცვლილებას, საზოგადოების სტაბილურობას უპირველეს ადგილზე აყენებს.

კონსერვატიზმის, როგორც ფორმალური იდეოლოგიის, წარმომავლობა უკავშირდება მე-18 საუკუნის საფრანგეთის რევოლუციას (1789–1793), რომელმაც მონარქიული სისტემების, არისტოკრატიული პრივილეგიებისა და ტრადიციული ინსტიტუტების არსებობა მთელს ევროპაში საფრთხის ქვეშ დააყენა.

თეორიული კონსერვატიზმის ფუძემდებლად მიიჩნევა ედმუნდ ბერკი, ირლანდიელი ფილოსოფოსი და ისტორიკოსი. მას სჯეროდა, რომ საზოგადოება ისტორიულ ტრადიციებზე, საერთო ღირებულებებსა და დროთა განმავლობაში განვითარებულ ინსტიტუტებზე უნდა აშენებულიყო. ბერკი წინააღმდეგობას უწევდა რადიკალურ სოციალურ ცვლილებებს და ხაზს უსვამდა სოციალური ერთობის, მორალური წესრიგისა და ტრადიციებისადმი ერთგულების მნიშვნელობას.

კონსერვატიზმის ძირითადი მახასიათებლები:

1. ეროვნული ტრადიციების, რელიგიის, ოჯახისა და მორალური ფასეულობების შენარჩუნება.
2. სწრაფი და რევოლუციური სოციალური ცვლილებების წინააღმდეგობა.
3. უპირატესობა ენიჭება საზოგადოების ორგანულად განვითარებას მის ბუნებრივი სტრუქტურებზე დამყარებით.
4. არსებული ინსტიტუტებისთვის უფრო მეტი მნიშვნელობის მინიჭება, ვიდრე ახალი ან ექსპერიმენტალური სისტემებისთვის.
5. კერძო საკუთრების ძლიერი მხარდაჭერა, როგორც პიროვნული თავისუფლებისა და საზოგადოებრივი წესრიგის ქვაკუთხედის.
6. საზოგადოებრივი და ეკონომიკური უთანასწორების წინააღმდეგ ბრძოლის მიმართ სკეპტიციზმი.

კონსერვატორები სახელმწიფოს მიიჩნევენ სტაბილურობის ძალად, საზოგადოებრივი წესრიგისა და საერთო ინტერესების დაცვის პასუხისმგებლად. ამიტომაც, პოლიტიკური გადაწყვეტილებები უნდა ეთანხმებოდეს ეროვნულ ტრადიციებსა და ისტორიულ გამოცდილებებს.

კონსერვატიზმის სახეები:

- **ფასეულობითი კონსერვატიზმი:** ყურადღებას ამახვილებს ტრადიციული მორალური ნორმების, ტრადიციებისა და ეთიკური ფასეულობების შენარჩუნებაზე.
- **სტრუქტურული კონსერვატიზმი:** მიზნად ისახავს სახელმწიფოსა და პოლიტიკური ინსტიტუტების არსებობის შენარჩუნებას, მაგალითად, პოლიტიკური პარტიებისა და მმართველობის სისტემების.

თანამედროვე კონსერვატიზმი:

გვიან მე-20 საუკუნეში, განსაკუთრებით, 1970-80-იან წლებში, კონსერვატიზმმა დასავლეთის ქვეყნებში გავლენა დაიბრუნა. ამ ახალმა ფორმა, ცნობილმა, როგორც, **ნეოკონსერვატიზმმა**, რეფორმების საჭიროება გაიაზრა, თუმცა ინარჩუნებს სიფრთხილეს ხელისუფლების ძლიერ ჩარევას ეკონომიკაში და სწრაფ სოციალულ ცვლილებებში.

აღსანიშნავ პირებს შორის არიან მარგარეტ ტეტჩერი (გაერთიანებული სამეფო) და რონალდ რეიგანი (აშშ), რომლებიც სათავეში ჩაუდგნენ მნიშვნელოვან კონსერვატიულ რეფორმებს, რათა შემცირებულიყო სახელმწიფოს კონტროლი, ნახალისებულიყო თავისუფალი ბაზარი და ტრადიციული ფასეულობები გაძლიერებულიყო.

კონსერვატიზმი საქართველოში:

1990-იანი წლებისა და მულტი-პარტიული სისტემის ჩამოყალიბების შემდეგ, საქართველოში არაერთი კონსერვატიული პარტია აღმოცენდა. ისინი მოითხოვდნენ ეროვნული ტრადიციების დაცვასა და, რიგ შემთხვევებში, მონარქიის დაბრუნებას. საქართველოს კონსერვატიზმი ახლოსაა დაკავშირებული **ტრადიციონალიზმთან**, რომელიც მიზნად ისახავს უფრო ადრეული, მარტივი სოციალური წყობის დაბრუნებას რელიგიაზე, კულტურულ მემკვიდრეობასა და ისტორიულ ტრადიციებზე დაყრდნობით.

(3) ანარქიზმი

ანარქიზმი — პოლიტიკური ფილოსოფია და იდეოლოგია, რომელიც ეწინააღმდეგება სახელმწიფო პოლიტიკური ხელისუფლების, სახელმწიფოს პოლიტიკური ორგანიზაციის ყველა ფორმის არსებობას. ანარქიზმი უარყოფს იერარქიული მმართველობის არსებობის საჭიროებას და მისწრაფვის მათი აღმოფხვრისკენ. ანარქიზმი ქადაგებს პიროვნების აბსოლუტურ თავისუფლებას, ხოლო საზოგადოების ეკონომიკურ საფუძვლად თვლის კერძო საკუთრებას.

1860-იან წლებში მიხეილ ბაკუნინმა საბოლოოდ ჩამოაყალიბა ანარქისტული თეორია: „სახელმწიფოებრიობა და ანარქია“, სადაც მან ეკლესია და საერთოდ რელიგია პოლიტიკურ იარაღად შეარაცხა. ბაკუნინმა განაცხადა, რომ რელიგია „კოლექტიური სიგიჟეა“, ეკლესიას კი „ზეციური სამიკიტონო“ უწოდა, სადაც ხალხი ცდილობს გასაჭირი დაივიწყოს. იმისათვის, რომ კაცობრიობამ „თავისუფლების სამეფოს“ მიაღწიოს, უნდა აფეთქდეს და ხალხის ცნობიერებიდან ამოძირკვოს ძალაუფლების პრინციპი. ბაკუნინი უარყოფდა საზოგადოების კლასობრივ დაყოფას და ხელისუფლების ბატონობას. იგი იბრძოდა სრული თავისუფლების იდეისთვის. მისი მოძღვრება გავრცელდა როგორც რუსეთში, ასევე ევროპულ და ლათინოამერიკულ ქვეყნებში.

ახლა ანარქიზმი, როგორც მმართველობის ფორმა, გულისხმობს სახელმწიფოს უქონლობას და საზოგადოების თვითორგანიზებას, ჩვეულებრივ, ჰორიზონტალური სტრუქტურების, პირდაპირი დემოკრატიის და დეცენტრალიზებული გადანაცვლებების მიღების გზით. ისტორიულად, სრულად ანარქისტული ქვეყნები არ არსებობდნენ, მაგრამ გარკვეული პერიოდით ანარქისტული პრინციპების მქონე საზოგადოებები და რეგიონები ჩამოყალიბებულა.

საქართველოში ანარქიზმი XX საუკუნის დასაწყისში გამოჩნდა. ამ მიმართულების მიმდევრები იყვნენ მიხაკო წერეთელი, ვარლამ ჩერქეზიშვილი, შალვა და კომანდო გოგელიები და სხვები. ვარლამ ჩერქეზიშვილი დიდ როლს ასრულებდა საერთაშორისო დონეზე ანარქისტულ მოძრაობაში. მისი წერილები იბეჭდებოდა სხვადასხვა ენებზე. მისი ნაშრომია „მარქსიზმის დოქტრინები“, რომელშიც ჩერქეზიშვილი აკრიტიკებს მარქსიზმს.

ქართველი ანარქისტები გაძლიერდნენ 1905 წლის რევოლუციის წლებში. ამ დროს ისინი უშვებდნენ საკუთარ ჟურნალ-გაზეთებს („ნობათი“, „მუშა“, „ხმა“). რევოლუციის დამარცხების შემდეგ ანარქისტებმა დათმეს

პოზიციები. მათი ნაწილი გაერთიანდა სოციალისტ-ფედერალისტების პარტიაში. 1917 წლიდან ანარქიზმი საქართველოში აღარ წარმოადგენდა რეალურ პოლიტიკურ ძალას.

(4) სოციალიზმი:

დემოკრატიული სოციალიზმი არის მემარცხენე მიმართულების იდეოლოგია, რომელიც წარმოიშვა დასავლეთ ევროპაში მე-19 საუკუნეში. მის ჩამოყალიბება-განვითარებაზე გავლენა იქონიეს სოციალისტმა უტოპისტებმა. თავდაპირველად, დაკავშირებული იყო მარქსიზმთან, თუმცა რეფორმული გზით განვითარდა, განსაკუთრებით ისეთ მოაზროვნეთა გავლენით, როგორიცაა ედუარდ ბერნშტაინი, რომელმაც რევოლუციაზე უარი თქვა და კაპიტალიზმთან თანაარსებობის მნიშვნელობას ხაზი გაუსვა.

სოციალიზმის ძირითადი პრინციპებია თავისუფლება, თანასწორობა და სოლიდარობა.

მისი მიზნებია:

- სამართლიანი საზოგადოების ჩამოყალიბება თანდათანობითი რეფორმებით და არა რევოლუციით.
- შრომის უფლებების დაცვა, საყოველთაო ჯანდაცვა, განათლება და სოციალური უზრუნველყოფა.

სოციალიზმს ახასიათებს:

- დემოკრატია ყველა სისტემას უნდა განაგებდეს: ეკონომიკურს, სოციალურს, პოლიტიკურსა და კულტურულს
- ეკონომიკური დემოკრატია — შერეული ეკონომიკა, რომელიც აერთიანებს საკუთრების კერძო და საჯარო მფლობელობის ფორმებს, რომლის სამართლიანობასაც სახელმწიფოს რეგულაციები უზრუნველყოფენ.

სოციალიზმის ღირებულებებს შორისაა:

- შრომის უფლებები—უსაფრთხო სამუშაო პირობები, ანაზღაურებადი შვებულება და პროფკავშირის დაცვა.
- ეთნიკური, გენდერული, სოციალური და ა. შ. თანასწორობა და დისკრიმინაციის აღმოფხვრა.
- მუშებს, დამსაქმებლებს, ხელისუფლებასა და მოქალაქეთა შორის თანამშრომლობა—სოციალური პარტნიორობა.

სოციალიზმის პოლიტიკური სტრუქტურა:

- მრავალპარტიული დემოკრატია და კოალიციური მთავრობები.
- დიქტატურისა და ერთპარტიული მმართველობის მიმართ წინააღმდეგობა.
- ადამიანის უფლებები, მედიის თავისუფლება და კანონის უზენაესობა.

მსოფლიოში დღესდღეისობით 80-ზე მეტი სოციალურ-დემოკრატიული პარტია ფუნქციონირებს, რომელთა დიდ ნაწილს ან ძალაუფლება უკავია, ან ხელისუფლების კოალიციებშია, მაგალითად, გერმანიაში, გაერთიანებულ სამეფოში, საფრანგეთში, შვედეთში, ნორვეგიაში, ავსტრალიასა და მისთ. ამ პარტიებმა ჩამოაყალიბეს თანამედროვე სოციალური კეთილდღეობის სახელმწიფოები და აქტიურად მოუწოდებენ მშვიდობისკენ, სტაბილურობისა და პროგრესისკენ.

(5) ნაციონალიზმი

ნაციონალიზმი არის პოლიტიკური იდეოლოგია, რომელიც უპირატესობას ანიჭებს ერის ინტერესებსა და იდენტობას. მას აქვს სამი ძირითადი სახე:

1. **სახელმწიფო ნაციონალიზმი** — თანაბარ ყურადღებას ამახვილებს ყოველი მოქალაქის ინტერესზე, განურჩევლად ეთნიკურობისა, როგორც გაერთიანებული სახელმწიფოს ნაწილი (სხვა სიტყვებით, ქვეყნის ყოველი მოქალაქე ქმნის ერთ პოლიტიკური ერს).
2. **კულტუროლოგიური ნაციონალიზმი** — ყურადღებას ამახვილებს საზიარო ეროვნულ კულტურაზე, ენასა და ტრადიციებზე. ხალხი ერთბას კულტურით გრძნობს (მაგ., ქართული იდენტობა და საქართველოს კულტურა).

3. **ეთნიკური ნაციონალიზმი** – მიზნად ისახავს ერთ ეთნიკური ჯგუფის დომინანტობას ან განსაკუთრებულ სტატუსს სხვებთან შედარებით (მაგ., ნაციისტური იდეოლოგია გერმანიაში).

სახელმწიფო ნაციონალიზმი მსოფლიოში ყველაზე გავრცელებული ფორმაა, თუმცა ყოველ ქვეყანას საკუთარი ვერსია აქვს. ეთნიკურ ნაციონალიზმის ტიპს მიეკუთვნება რასიზმის თეორიას, ხოლო კულტურული ნაციონალიზმი გვხვდება პან-იდეოლოგიებში, მაგალითად, პანსლავიზმი, პანისლამიზმი, პანთურქიზმი და ა.შ.

(6) ფაშიზმი

ფაშიზმი არის ულტრა-მემარჯვენეული იდეოლოგია, რომელიც აღმოცენდა მე-20 საუკუნეში, მისი ძირითადი მახასიათებლებია:

- ძლიერი, ქარიზმატული ლიდერის (ბელადის) რწმენა
- სახელმწიფო იძულებითი აპარატის ყველა უკიდურესი ფორმა საზოგადოების სამართავად
- დემოკრატიისა და ინდივიდუალური უფლებების უარყოფა
- ეროვნული ინტერესების ყველაზე და ყველაფერზე წინ დაყენება
- ექსტრემალური ნაციონალიზმი (შოვინიზმი) და ყველა დანარჩენი იდეოლოგიებისა თუ ინსტიტუტების სიძულვილი

ფაშიზმი მხარს უჭერს სახელმწიფოს სრულ კონტროლს, მილიტარიზმსა და სრულ მორჩილებას თავისუფლები ნაცვლად.

(7) ტექნოკრატია

ტექნოკრატია არის იდეა, რომ საზოგადოება უნდა მართონ მეცნიერებისა და ტექნოლოგიის სპეციალისტებმა, და არა ტრადიციულმა პოლიტიკოსებმა. ძირითადი მახასიათებლებია:

- ტექნოლოგიური და სამეცნიერო პროგრესი
- ტექნოკრატების მმართველობა, ნაცვლად პოლიტიკური პარტიებისა
- ტრადიციული იდეოლოგიური კონფლიქტების უარყოფა

ტექნოკრატია წარმოშობს შემდეგ კონცეფციებს:

- მენეჯერთა რევოლუცია – როცა პროფესიონალები, და არა კაპიტალის მფლობელები, განაგებენ ძალაუფლებას
- მერიტოკრატია – როცა სოციალური როლები მინიჭებულია უნარისა და განათლების მიხედვით

(8) პოპულიზმი

სიტყვა პოპულიზმი მომდინარეობს ლათინურიდან *populus*, რაც ნიშნავს „ხალხს“. ამ იდეოლოგიის არსია ხალხის სურვილების წინ წამოწევა, ნაცვლად კორუპტირებული ელიტისა.

ისტორიულად, პოპულიზმი დაიწყო გვიან მე-19 საუკუნესა და ადრეულ მე-20 საუკუნეში (მაგ, ნაროდნიკული მოძრაობა რუსეთში). დღესდღეისობით, პოპულიზმი ხშირად ახასიათებს ხახლისთვის პირობების მიცემა მხარდაჭერის მოსაპოვებლად, მაშინაც კი, როდესაც ეს პირობები მეტისმეტად არარეალისტურია. პოპულისტები ადამიანებს იმას ეუბნებიან, რისი გაგონებაც სურთ, რითაც ხმის მოპოვებას ცდილობენ, მაშინაც კი, თუკი ამ პირობების შესრულებას არ აპირებენ

5) დემოკრატიის მოდელები

დემოკრატია — სახელმწიფო მართვის ფორმა, როდესაც მთელი ძალაუფლება უშუალოდ ხალხს ან მათ წარმომადგენლებს ეკუთვნით. დემოკრატიის უმთავრესი მოთხოვნებია — არჩევითობა და მოკლევადიანობა. გარდა ამისა, ცნება დემოკრატია მოიცავს მთელ რიგ უფლებებსა და თავისუფლებას, რომელთაც ბუნება ანიჭებს ყოველ ადამიანს განურჩევლად მისი რასული, ეთნიკური, კონფესიური, რელიგიური, სოციალური, იდეოლოგიური თუ სხვა კუთვნილებისა.

დემოკრატიის ნიშან თვისებები: მმართველობის ისეთი ფორმა, როცა ხალხი პირდაპირ და უწყვეტად მართავს საკუთარ თავს პოლიტიკოსების და სახელმწიფო მოხელეთა დაუხმარებლად.

არსებობს დემოკრატიის რამდენიმე მოდელი:

(1) კლასიკური დემოკრატია — დემოკრატიის კლასიკური მოდელი ძველ ბერძნული პოლისია ანუ ქალაქი სახელმწიფო, კერძოდ მმართველობის ის სისტემა, რომელიც ათენში განვითარდა ძვ. წ. V-IV საუკუნეებში. იქ გავრცელებული პირდაპირი დემოკრატიის ფორმას იდეალურ სისტემად მიიჩნევდნენ. კლასიკური დემოკრატია სახალხო მმართველობის პრინციპს ეფუძნება.

(2) დამცავი დემოკრატია — დემოკრატიულმა იდეებმა ახალი სიცოცხლე XVII-XVIII საუკუნეებში შეიძინა. აქ დემოკრატია ნაკლებად აღიქმებოდა როგორც საზოგადოების პოლიტიკურ ცხოვრებაში თანამონაწილეობის მექანიზმი. ის ახლა უფრო იმ საშუალებით მოიაზრებოდა, რითაც მოქალაქეებს ხელისუფლების მოთოკვა შეეძლოთ. აქედანაა მეურვე დემოკრატიის მცნება. დამცავი დემოკრატია ლიბერალიზმის ინდივიდუალისტურ შეხედულებებზე აღმოცენდა. დამცავი დემოკრატია მოქალაქეებს ყველაზე მეტ საშუალებას აძლევს თავის ნებაზე იცხოვროს.

(3) ხელშემწყობი დემოკრატია — ხელშემწყობი დემოკრატიის ყველაზე უახლესი და რადიკალური ჟან-ჟაკ რუსოსეული მოდელია. რუსოსეული დემოკრატია სხვა არაფერი იყო თუ არა იარაღი, რითაც ადამიანს თავისუფლება და დამოუკიდებლობა უნდა მოეპოვებინა საკუთარი თავისთვის დაწესებულ კანონთა მორჩილების თვალსაზრისით. ხელშემწყობი დემოკრატია მეტი თანამონაწილეობის პრინციპის გამტარებელია. ხელშემწყობი დემოკრატიის ის ღირსება გააჩნია, რომ თანამონაწილეობის ხარისხსაც ამაღლებს, მეტ თავისუფლებასაც მოითხოვს და პიროვნების ზრდასაც უწყობს ხელს.

(4) სახალხო დემოკრატია — ცნება სახალხო დემოკრატია მას შემდეგ გაჩნდა, რაც საბჭოური ტიპის რეჟიმები აღმოცენდა. სახალხო დემოკრატია განსაკუთრებულ მნიშვნელობას კლასთა შორის ძალაუფლების გადანაწილებას ანიჭებს. სახალხო დემოკრატია უფრო ეკონომიკურ განვითარებას ისახავს მიზნად, ვიდრე პოლიტიკური უფლებების უბრალო გაფართოებას. მარქსს სჯეროდა, კაპიტალიზმის დამხობა ჭეშმარიტი დემოკრატიის აყვავებას მოიტანსო.

დემოკრატია დამოკიდებულია არა მხოლოდ არჩევნებზე, არამედ სამართლიან სასამართლო სისტემაზე, დამოუკიდებელ მედიაზე და იმაზე, რამდენად დაცულია ადამიანის უფლებები. სწორედ ეს ფაქტორები განაპირობებენ ქვეყნის დემოკრატიულობას.

დემოკრატიული ქვეყნებია: აშშ (მიზეზები: მყარი კონსტიტუცია, თავისუფალი და მრავალპარტიული არჩევნები, გამონატყის თავისუფლება და ძალაუფლების გამიჯვნის სისტემა.), კანადა (მიზეზები: ძლიერი კონსტიტუციური

სისტემა, დამოუკიდებელი სასამართლო, სიტყვის თავისუფლება და პოლიტიკური კონკურენცია.), გერმანია (მიზეზები: ფედერალური საპარლამენტო სისტემა, დამოუკიდებელი სასამართლო ხელისუფლება, პლურალისტური მედია და მოქალაქეთა ჩართულობა) და სხვა.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის კონსტიტუცია — საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ძირითადი კანონი, მიღებულია 1921 წლის 21 თებერვალს, საქართველოს დამფუძნებელი კრების მიერ.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამფუძნებელ კრებას ისეთ პირობებში მოუხდა კონსტიტუციის მიღება, რომ ამას ვერაფერს წარმოიდგენდა. გარდა იმისა, რომ ხანგრძლივი პერიოდით გაინელა კონსტიტუციის პროექტის მომზადება, ასევე დიდი დრო დასჭირდა კონსტიტუციის პროექტის განხილვასაც. ამას დაემთხვა რუსეთის საბჭოთა ფედერაციული სოციალისტური რესპუბლიკასა და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ომი. რა საკვირველია, ამ უკანასკნელმა დიდი გავლენა იქონია დამფუძნებელი კრების მუშაობაზე.

ამ დროს იგი ამთავრებდა კონსტიტუციის პროექტის შემუშავებას. დასრულებული იყო პროექტის ზოგადი და ნაწილობრივი განხილვა და მიმდინარეობდა კონსტიტუციის განხილვა ცალკეული მუხლების მიხედვით. ეს პროცესი უფრო დაჩქარდა. გამომსვლელები ცდილობდნენ, მოკლედ და ზუსტად ჩამოეყალიბებინათ თავიანთი პოზიცია.

6) სახელმწიფოს ტიპოლოგია

1. პლურალისტური სახელმწიფო არის ქვეყანა, სადაც მრავალფეროვანი სოციალური, პოლიტიკური და ეკონომიკური ჯგუფები თანაარსებობენ და მონაწილეობენ სახელმწიფოს მართვაში.

პლურალიზმის მახასიათებლები:

(1) სიტყვის და გამოხატვის თავისუფლება — მოქალაქეებს აქვთ უფლება, გამოთქვან საკუთარი აზრი, კრიტიკას დაუქვემდებარონ ხელისუფლება და მონაწილეობა მიიღონ პოლიტიკურ პროცესებში.

(2) ეთნიკური და რელიგიური მრავალფეროვნება — სახელმწიფოში აღიარებულია და დაცულია სხვადასხვა ეთნიკური, რელიგიური და კულტურული ჯგუფების უფლებები. პლურალისტური სახელმწიფო ქმნის გარემოს, სადაც ყველა მოქალაქეს აქვს შესაძლებლობა, ჩაერთოს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში და გავლენა მოახდინოს პოლიტიკურ პროცესებზე.

2. კაპიტალისტური სახელმწიფო არის ქვეყანა, რომლის ეკონომიკური სისტემა ეფუძნება კაპიტალიზმს — ეს ნიშნავს, რომ ეკონომიკის ძირითადი ელემენტები (წარმოება, ვაჭრობა, ფინანსები) ძირითადად კერძო საკუთრებაშია და მუშაობს ბაზრის პრინციპებზე.

მთავარი მახასიათებლები:

(1) კერძო საკუთრება — საწარმოები, მიწა და კაპიტალი ძირითადად კერძო პირებისა და კომპანიების ხელშია.

(2) ბაზრის თავისუფლება — პროდუქციისა და მომსახურების ფასები ძირითადად მოთხოვნა-მიწოდების მიხედვით რეგულირდება.

(3) კონკურენცია — ბიზნესებს შორის კონკურენცია უზრუნველყოფს მომსახურებისა და პროდუქციის გაუმჯობესებას.

კაპიტალისტური სახელმწიფო ეკონომიკურ განვითარებას და ინოვაციებს ხელს უწყობს, მაგრამ ის ხშირად კრიტიკასაც აწყდება ეკონომიკური უთანასწორობისა და კორპორაციული გავლენის გამო.

3. "ლევიათანი სახელმწიფო" არის ცნება, რომელიც მომდინარეობს თომას ჰობსის ნაშრომიდან „ლევიათანი“ (1651). ჰობსის მიხედვით, ლევიათანი არის მძლავრი და ყოვლისმომცველი სახელმწიფო, რომელიც ახორციელებს სრულ კონტროლს საზოგადოებაზე, რათა უზრუნველყოს წესრიგი და თავიდან აიცილოს ქაოსი.

ლევიათანი სახელმწიფოს ძირითადი მახასიათებლები:

- (1) ძლიერი ცენტრალური ხელისუფლება — სახელმწიფოს აქვს აბსოლუტური ძალაუფლება და აკონტროლებს ყველა სფეროს, მათ შორის ეკონომიკას, პოლიტიკას და უსაფრთხოებას.
- (2) ძალადობის მონოპოლია — სახელმწიფოს ექსკლუზიური უფლება აქვს ძალის გამოყენებაზე (სამხედრო, პოლიცია, სასამართლო სისტემა).
- (3) პიროვნული უფლებების შეზღუდვა — ინდივიდუალური თავისუფლებები შეიძლება შეიზღუდოს საერთო კეთილდღეობის და უსაფრთხოების სახელით.

4. პატრიარქალური სახელმწიფო არის სახელმწიფოებრივი წყობა, სადაც მამაკაცებს, განსაკუთრებით უფროს თაობას, აქვს პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური დომინანტობა.

ეს ტერმინი ძირითადად გამოიყენება ისეთ საზოგადოებებში, სადაც სახელმწიფოებრივი მმართველობა, სამართლებრივი სისტემა და კულტურული ნორმები აშკარად ან არაპირდაპირ აძლევენ უპირატესობას მამაკაცებს.

მთავარი მახასიათებლები:

- (1) სამართლებრივი უთანასწორობა — კანონები ხშირად უპირატესობას ანიჭებენ მამაკაცებს (მაგ., მემკვიდრეობის, ქორწინებისა და უფლებრივი სტატუსის საკითხებში).
- (2) სოციალური და ეკონომიკური როლები — ქალების როლი ძირითადად ოჯახზე, ბავშვების აღზრდასა და საშინაო საქმიანობაზეა ორიენტირებული, მაშინ როცა მამაკაცები პასუხისმგებელნი არიან ეკონომიკურ და საზოგადოებრივ საქმიანობებზე.
- (3) რელიგიური და კულტურული გავლენა — პატრიარქალური სტრუქტურები ხშირად მყარად უკავშირდება რელიგიურ და ტრადიციულ შეხედულებებს, რომლებიც ამყარებენ მამაკაცის სიძლიერისა და ქალის მორჩილების იდეას.

7) სახელმწიფოს როლი გლობალიზაციის ეპოქაში

სახელმწიფოსა და ერისათვის ყველაზე დიდი საშიშროება მოაქვს გლობალიზაციის პროცესს. საერთოდ, გლობალიზაცია - ეს არის პროცესი, როცა პლანეტის ერთ წერტილში მომხდარ მოვლენას დიდი გავლენის მოხდენა შეუძლია პლანეტის მეორე წერტილში მყოფი ხალხის ცხოვრებაზე. ამის ერთ-ერთი მაგალითია გლობალური ეკონომიკა, სადაც ცალკეულ სახელმწიფოს აღარ შეუძლია გავლენა იქონიოს საერთაშორისო კაპიტალის დინებაზე.

ამ ყველაფრის შედეგი ბევრი სახელმწიფოსთვის დრამატულია. ნათელი გახდა, რომ სახელმწიფოს რჩება საკმაოდ შეზღუდული შესაძლებლობები საკუთარი ეკონომიკის მართვისათვის, უფრო მეტიც, გლობალურ კონტექსტში „ნაციონალური“ ეკონომიკური სტრატეგია საერთოდ არ ფუნქციონირებს. დაიწყო საერთო უკანდახევა სახელმწიფოს სოციალური პოლიტიკისაგან, რადგან საერთაშორისო კონკურენციის გაძლიერებამ გამოიწვია გადასახადებისა და ხელფასების შემცირების საჭიროება.

გლობალიზაციის გამოვლინებაა ისიც, რომ დღეს სახელმწიფოს უჭირს მრავალნაციონალური კომპანიების კონტროლი _ კორპორაციებს უადვილდებათ მომსახურებისა და ინვესტიციების გადაადგილება მთელ მსოფლიოში.

დიდი გავლენა აქვს პოლიტიკურ გლობალიზაციასაც. ეს ჩანს საერთაშორისო და ნაციონალურ ორგანიზაციებში, როგორებიცაა გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, ევროპის კავშირი, ნატო და მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაცია. დარწმუნებით შეიძლება ითქვას, რომ ევროპის კავშირში სახელმწიფო ძალაუფლებას ემუქრება ეროვნია, რადგან ყველაზე სერიოზული გადანაცვტილებები მიიღება საყოველთაო ევროპულ და არა ეროვნულ დონეზე.

არსებობს მოსაზრება, რომ გლობალიზაციას მივყავართ სახელმწიფოს ძირფესვიანი გარდაქმნისაკენ ამ სიტყვის ჩვეულებრივი გაგებით. სუვერენიტეტის იდეა, როგორც სახელმწიფოებრიობის ნიშანი და როგორც სახელმწიფოს მეფობის იდეა, გარკვეულ ტერიტორიაზე უკვე მთლიანადაა ამოწურული, ყოველ შემთხვევაში. დღევანდელი სახელმწიფო ფუნქციონირებს „პოსტსუვერენულ“ პირობებში - საზღვრების გახსნისა და საერთაშორისო ურთიერთდამოკიდებულების პირობებში.

მაგრამ ამ ყველაფერს არ მივყავართ სახელმწიფოს გაქრობისკენ, ვინაიდან შეიძლება წარმოიქმნას ახალი ტიპის სახელმწიფო. სოციალ-დემოკრატიული ორიენტაციისა და კოლექტივიზებული მსგავსი სახელმწიფოს ადგილას მოდიან „კონკურენციის“ უნარის მქონე სახელმწიფოები, რომლებიც უკეთესად მოერგნენ გლობალური ეკონომიკის მოთხოვნებს.

დღეს ყველაზე მეტად ფიქრობენ იმაზე, თუ როგორ გაზარდონ განათლების ხარისხი და პროფესიული მომზადება, რათა იპოვონ გზა ეკონომიკური წარმატებისკენ ახალ მაღალტექნოლოგიურ ეკონომიკაში, გააძლიერონ ბაზრის რეაგირების შესაძლებლობები ახალ გამოწვევებზე, გადანაცვტიონ ამა თუ იმ სოციალური ჯგუფების პრობლემა და ამ ყველაფერთან ერთად შეინარჩუნონ და გააძლიერონ საზოგადოების მორალური მდგომარეობა.

პოლიტიკურ გლობალიზაციას შეუძლია როგორც გაზარდოს სახელმწიფოს ძალაუფლება, ასევე შეამციროს კიდევაც. ასეთი შემთხვევისთვის წარმოიშვა „გაერთიანებული სუვერენიტეტის“ კონცეფცია. იდეა შემდეგია: სახელმწიფოები, რომლებიც იმოქმედებენ ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად იქნებიან სუსტები და არაეფექტურები, ხოლო გაძლიერდებიან, თუკი ითანამშრომლებენ საერთაშორისო და რელიგიურ ინსტიტუტებთან შეთანხმებით.

აქ მაგალითად გამოგვადგება ევროკავშირის მინისტრების კრება - იგი არის ევროკავშირის მთავარი აღმასრულებელი ორგანო, რომელიც შექმნეს წევრმა სახელმწიფოებმა საერთო ევროპულ ფორუმზე, სადაც მიიღება საერთაშორისო გადანაცვტილებები.

სუბსახელმწიფოებრივი მმართველობისას საბოლოოდ სახელმწიფო ეჯახება ერთ გამოწვევას, რომელიც გამომდინარეობს მმართველობის დეცენტრალიზების ყველაზე პოპულარული მოთხოვნიდან, გადაიტანონ მისი ფუნქციები საყოველთაო ნაციონალურიდან ადგილობრივი მმართველობის დონეზე და შემდგომში კიდევ უფრო გააღრმავონ პატარა საზოგადოებრივ დაჯგუფებებში.

რა თქმა უნდა, ეს პროცესი არ ატარებს საყოველთაო ხასიათს, მაგრამ მსოფლიოს ბევრ ადგილას ლოკალური პოლიტიკის როლი მკვეთრად გაიზარდა.

8) ნაციონალიზმის ნაირსახეობა

ნაციონალიზმი — იდეა და მოძრაობა, რომლის მიხედვითაც ერი ანუ „ნაცია“ არის საზოგადოების ფუნდამენტური ნაწილი და ქვაკუთხედი. ამასთანავე, ერის ინტერესები და ერთგულება ყველა ჯგუფისა და ინდივიდის ინტერესზე მაღლა უნდა იდგეს.

თავდაპირველი ნაციონალისტური (ეროვნული) მოძრაობები ჩამოყალიბდა საფრანგეთში მეფის დასამზობად მოწყობილ 1793 წლის რევოლუციის შემდეგ. მოგვიანებით XIX საუკუნეში ნაციონალისტურმა იდეებმა მოიცვა ევროპის მრავალი ქვეყანა.

(1) ლიბერალური ნაციონალიზმი არის პოლიტიკურ-ფილოსოფიური დოქტრინა, რომელიც აერთიანებს ლიბერალიზმის და ნაციონალიზმის პრინციპებს. იგი ემხრობა ეროვნული თვითგამორკვევის უფლებას, მაგრამ ამავე დროს იცავს ისეთ ღირებულებებს, როგორიცაა პიროვნული თავისუფლება, ადამიანის უფლებები, დემოკრატია და სამართლის უზენაესობა.

ლიბერალური ნაციონალიზმი ცდილობს, რომ ნაციონალიზმი არ გადაიზარდოს აგრესიულ ან ექსკლუზიურ იდეოლოგიაში. მისი მთავარი მიზანი არის ეროვნული თვითგამორკვევა ლიბერალური და დემოკრატიული პრინციპების დაცვით.

მახასიათებლები: ეროვნული თვითგამორკვევა, ტოლერანტობა და პლურალიზმი, კანონის უზენაესობა.

(2) კონსერვატიული ნაციონალიზმი არის ნაციონალიზმის ფორმა, რომელიც აერთიანებს ტრადიციულ კონსერვატიულ ღირებულებებს და ეროვნულ იდენტობას. ის აქცენტს აკეთებს კულტურულ ერთობაზე, ისტორიულ მემკვიდრეობაზე და ეროვნული ინტერესების პრიორიტეტზე, ხშირად ეჭვის თვალთაშვით უყურებს გლობალიზაციას და საერთაშორისო ინსტიტუტებს.

კონსერვატიული ნაციონალიზმი ემყარება ეროვნული ტრადიციების, სუვერენიტეტის და სოციალური სტაბილურობის შენარჩუნებას. იგი ხშირად ეწინააღმდეგება გლობალიზაციას და კულტურულ მრავალფეროვნებას, რაც განასხვავებს მას ლიბერალური ნაციონალიზმისგან.

მახასიათებლები: ეროვნული ერთობა და ტრადიციები, პატრიოტიზმი და ეროვნული იდენტობა, ძლიერი სახელმწიფო და წესრიგი.

(3) ექსპანსიონისტური ნაციონალიზმი არის ნაციონალიზმის ფორმა, რომელიც მიზნად ისახავს ტერიტორიული გაფართოებას, ეროვნული გავლენის ზრდას და ძალაუფლების განმტკიცებას სხვა ერებისა და რეგიონების ხარჯზე.

ეს იდეოლოგია ხშირად იყენებს მილიტარიზმს, იმპერიალიზმს და აგრესიულ საგარეო პოლიტიკას, რათა გააძლიეროს ერის პოზიციები. ექსპანსიონისტური ნაციონალიზმი განსაკუთრებით საფრთხის შემცველია, რადგან ის იწვევს კონფლიქტებს, ომებს და საერთაშორისო დაძაბულობას.

ისტორიულად, ეს იდეა ხშირად იყენებდნენ დიქტატორები და ტოტალიტარული რეჟიმები თავიანთი მმართველობის გასამყარებლად და ტერიტორიების დასაპყრობად.

მახასიათებლები: ტერიტორიული გაფართოება, მილიტარიზმი და ომის პროპაგანდა, ძალაუფლების კონცენტრაცია.

(4) ანტი-კოლონიალური ნაციონალიზმი არის ნაციონალიზმის ფორმა, რომელიც აღიძვრება კოლონიური მმართველობის წინააღმდეგ და ცდილობს ეროვნული დამოუკიდებლობის მოპოვებას. ის კოლონიალიზმსა და იმპერიალიზმს ეწინააღმდეგება და ემყარება ეროვნულ თვითგამორკვევას, კულტურულ იდენტობას და კოლონიური ექსპლუატაციის შეწყვეტას.

ანტი-კოლონიალური ნაციონალიზმი ხშირად იყო დამოუკიდებლობის, სოციალური სამართლიანობის და კულტურული თვითმყოფადობის დაბრუნების ძლიერი იარაღი. ამ მოძრაობამ მოიტანა გლობალური ცვლილებები და დააჩქარა კოლონიალური იმპერიების დაშლა, რამაც მრავალი ახალი ქვეყანა წარმოშვა.

მახასიათებლები: ეროვნული დამოუკიდებლობის მოთხოვნა, სოციალური და ეკონომიკური თანასწორობა.

ნაციონალიზმს საქართველოში დიდი ისტორიული და პოლიტიკური მნიშვნელობა აქვს. ის ჩამოყალიბდა როგორც ეროვნული თვითმყოფადობის, დამოუკიდებლობისა და კულტურული თვითშენახვის იდეოლოგია, რომელიც სხვადასხვა ეპოქაში განსხვავებულად ვლინდებოდა.

1918 წელს საქართველომ მოიპოვა დამოუკიდებლობა და ჩამოყალიბდა პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკა. შემდეგ, 1921 წელს საბჭოთა რუსეთმა საქართველო დაიპყრო და 70 წლის განმავლობაში საბჭოთა კავშირის ნაწილი გახდა.

თუმცა, 1989 წელს ქართველები ორჯერ დახოცეს საბჭოთა ჯარებმა: 9 აპრილს თბილისში და ივლისში სოხუმში. ამ მოვლენებმა გაამძაფრა ქართველების აღქმა, რომ ისინი შევიწროებულნი იყვნენ საკუთარ ქვეყანაში.

1991 წელს ზვიად გამსახურდიამ ხმების 87%-ით საქართველოს პრეზიდენტად აირჩიეს. მისი მმართველობის დროს ნაციონალიზმი ხშირად იძენდა რადიკალურ ხასიათს, რაც გამოიხატა ეთნიკური უმცირესობების (აფხაზები, ოსები) მიმართ დაპირისპირებაში, რამაც გამოიწვია სამოქალაქო ომი და პოლიტიკური არასტაბილურობა.

მიუხედავად ამ ყველაფრისა, 2003 წლიდან დღემდე არსებობს თანამედროვე ნაციონალიზმი საქართველოში, რომელიც მიდრეკილია დემოკრატიისა და დასავლური ღირებულებებისკენ, მხარს უჭერს პლურალიზმს, სამოქალაქო საზოგადოებას და ადამიანის უფლებებს.

9) პოლიტიკური კულტურა, თვითგამორკვევა და ლეგიტიმურობა

პოლიტიკის მნიშვნელოვანი ნაწილი, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ხორციელდება ხალხის ცნობიერებაში, რადგან პოლიტიკა ყალიბდება ჩვენი იდეებით, ღირებულებებითა და წარმოდგენებით იმის შესახებ, თუ როგორი უნდა იყოს ორგანიზებული საზოგადოება. ეს ხდება ჩვენი მოლოდინითაც, იმედითა და სახელმწიფოს მიმართ სიფრთხილით და ბოლოს ერთად აღებული, შეიძლება იყოს გაცილებით უფრო მთავარი, ვიდრე პოლიტიკური რეალიები – ესე იგი სინამდვილეში საზოგადოებაში განაწილებულია ძალაუფლება, რესურსები და შესაძლებლობები. ჩვენს მიერ რეალობის აღქმა, არა თუ შეიძლება გახდეს მთავარი, ზოგ შემთხვევაში ის თვითონ არის რეალობა. ყოველივე ეს მიუთითებს იმის მნიშვნელობაზე, რასაც პოლიტიკური კულტურა ეწოდება.

ხალხის წარმოდგენები და ღირებულებები პოლიტიკაზე, ასევე იმ სახელმწიფოებრივ წყობილებაზე, რომელშიც ისინი ცხოვრობენ, მოცემულია მათსავე ურთიერთობებში. აქედან გამომდინარე, ყოველთვის წამოიჭრება კითხვები – სამართლიანია თუ არა ეს წყობა? აქვს თუ არა მას არსებობის უფლება? პოლიტოლოგები ყოველთვის საუბრობენ რეჟიმის ლეგიტიმურობის პრობლემაზე. ლეგიტიმურობა ხომ ეს არის პოლიტიკური სტაბილურობის და სიცოცხლისუნარიანობის გასაღები, რეჟიმის არსებობის გარანტია.

წარსულის მოაზროვნეები პოლიტიკის განხილვისას აღიარებდნენ, რომ საზოგადოებისათვის დიდ როლს თამაშობენ ღირებულებები და ხალხის რწმენა, თუმცა ამას პოლიტიკურ კულტურას არ უწოდებდნენ. ბერკი ბევრს წერდა ტრადიციებზე და ადათნებებზე, მარქსი – იდეოლოგიაზე, ჰერდერი – „ნაციონალურ სულებზე“, მაგრამ

ყველანი ერთად თანხმდებოდნენ იმაზე, რომ ღირებულებებს და ხალხის ტრადიციებს აქვს უდიდესი მნიშვნელობა საზოგადოებრივი წყობის სტაბილურობისათვის და სიცოცხლისუნარიანობისათვის.

პოლიტოლოგთა ინტერესი კი პოლიტიკური კულტურის იდეის მიმართ წარმოიშვა მხოლოდ 1950-1960-იან წლებში, როდესაც ადამიანური ქცევის ახალი მეთოდით შესწავლამ შეცვალა საგნის მიმართ ტრადიციული მიდგომა. ამ სფეროში კლასიკურ ნაშრომად იქცა ალმონდის და ვერბას „სამოქალაქო კულტურა“ (1963), რომელიც ხუთი ქვეყნის – აშშ-ის, დიდი ბრიტანეთის, დასავლეთ გერმანიის, იტალიის და მექსიკის პოლიტიკური არჩევნების აუცილებლობა, რადგან მხოლოდ ამ პირობით საზოგადოებას შეუძლია გამოხატოს თავისი პრინციპული თანხმობა, ან არსებული ძალაუფლების სისტემის უთანხმოება.

მეორე – ამა თუ იმ კონსტიტუციის შედგენისას, აუცილებელია ასახული იყოს საზოგადოების პოზიცია. ასე ვთქვათ, როგორ პირობაზე არიან ისინი თანახმა, რომ შეიძლება მათი მართვა.

ვებერის აზრისაგან საკითხის განსხვავებული გაგებით, გამოვიდნენ ნეომარქსიზმის თეორეტიკოსები. თუ ორთოდოქსული მარქსიზმი უბრალოდ იცილებდა ლეგიტიმურობის პრობლემას, რადგან მას ხედავდა როგორც ბურჟუაზიული ცნობიერების მითს, ახალი მარქსისტები, გრამშის კვალდაკვალ, მზად არიან აღიარონ, რომ კაპიტალიზმი ინარჩუნებს თავის რესურსს იმიტომ, რომ შეუძლია უზრუნველყოს საზოგადოების პოლიტიკური მხარდაჭერა.

ასეთმა ნეომარქსისტებმა, როგორებიც იყვნენ ჰაბერმასი და კლაუს ოვე, გადაიტანეს ყურადღება კლასების პრობლემატიკიდან ლეგიტიმურობის წარმოების მექანიზმზე (დემოკრატიული პროცესი, მრავალპარტიული სისტემა, სოციალური მხარდაჭერა, რეფორმები და ა.შ.). ამასობაში ისინი არ უარყოფდნენ იმ გარემოებასაც, რომ პოლიტიკურ სისტემაში, თუ ის დაფუძნებულია კლასების პრინციპულ უთანხმოებაზე – ასე თუ ისე ყოველთვის იქნება სიძნელეები ლეგიტიმაციასთან.

მსგავსი პრობლემა განიხილებოდა 1970-იანი წლების დისკუსიებში, ეგრეთ წოდებულ „სამთავრობო დატვირთვაზე“. ისეთმა მკვლევარებმა, როგორებიც იყვნენ ენტონი კინგი და რიჩარდ როუზი, ყურადღება მიაქციეს იმას, რომ მთავრობები ხდებიან უფრო რთულად ფუნქციონირებადი, იმის გამო, რომ საზოგადოება უყენებს უფრო მეტ მოთხოვნილებებს.

1980-1990-იანი წლების პოლიტიკურ ტენდენციებს შეიძლება შევხედოთ, როგორც ლეგიტიმურობის კრიზისს და „სამთავრობო გადატვირთვის“ პრობლემის რეაქციას. პრიორიტეტების გადახედვაზე ყველაზე დიდი შეძახილები ისმოდა „ახალი მემარჯვენეების“ მხრიდან. ისეთმა პოლიტოლოგებმა, როგორებიც იყვნენ სამუელ ბრიტანი, დაინყეს ლაპარაკი სახელმწიფოს საყოველთაო კეთილდღეობის ფისკალურ კრიზისზე და „დემოკრატიის ეკონომიკური წინააღმდეგობის“ შესახებ.

1990-იანი წლების რეიგანის მთავრობამ აშშ-ში და ტეტჩერის დიდ ბრიტანეთში დაინყეს მუშაობა საზოგადოების მოლოდინის „შემცირებაზე“, პასუხისმგებლობის გადატანით მთავრობიდან ინდივიდებზე. ისინი ამბობდნენ, რომ ეკონომიკური კეთილდღეობის საკითხი დამოკიდებულია ადამიანის პირად პასუხისმგებლობაზე. ყოველმა მოქალაქემ თვითონ უნდა იზრუნოს თავის თავზე – შრომით, სამედიცინო დაზღვევით, დანაზოგით, პენსიით და ა.შ.

მთავრობამ მოიხსნა პასუხისმგებლობა უმუშევრობის გამო. ნამოიჭრა იდეა იმის შესახებ, რომ არსებობს უმუშევრობის ბუნებრივი პროცენტი, რომელიც იზრდება მხოლოდ იმიტომ, რომ ხარბი მუშები ფასების აწევით თვითონვე რჩებიან უმუშევრები.

10) პოლიტიკური პარტიები და საარჩევნო სისტემები

პოლიტიკური პარტია — ორგანიზაცია, რომელიც შექმნილია სახელმწიფოში პოლიტიკური ძალაუფლების მოსაპოვებლად, ჩვეულებრივ არჩევნების გზით. ხშირად, პარტია წარმოადგენდეს რაიმე იდეოლოგიას, მაგრამ ის ასევე შეიძლება იყოს სხვადასხვა ინტერესების მქონე ძალების კოალიცია.

პოლიტიკური პარტია არის მოქალაქეების ჯგუფი, რომლებიც ერთნაირად ფიქრობენ საზოგადოებრივ საკითხებზე და გაერთიანებული არიან საერთო მიზნისთვის — რომ მოვიდნენ ხელისუფლებაში და გაატარონ თავიანთი იდეები.

პარტიები კანონის შესაბამისად რეგისტრირდებიან და მოქმედებენ. ისინი მონაწილეობენ არჩევნებში და სხვა კანონით დაშვებული გზებით, რათა დაეხმარონ მოქალაქეებს თავიანთი პოლიტიკური სურვილების გამოხატვაში და გადანაცვტილებების მიღებაში.

ანუ, პოლიტიკური პარტია არის ერთგვარი ორგანიზაცია, რომელიც ცდილობს მოიპოვოს ხალხის მხარდაჭერა და შეცვალოს ქვეყანა თავისი გეგმის მიხედვით.

პოლიტიკური პარტიების წარმოშობა ჯერ კიდევ ძველად, მონათმფლობელურ და ფეოდალურ საზოგადოებებში დაიწყო. მაშინ სხვადასხვა სოციალური ფენის ადამიანები ერთიანდებოდნენ ჯგუფებად და იბრძოდნენ იმისთვის, რომ მოეპოვებინათ ხელისუფლება ან გავლენა მასზე. მაგ. ინგლისში, XVII საუკუნის მეორე ნახევარში უკვე არსებობდნენ ორი ცნობილი ჯგუფი — ვიგები და ტორები, რომლებსაც დღეს პოლიტიკური პარტიების წინამორბედებად მიიჩნევენ. პირველი ოფიციალური პოლიტიკური პარტია ინგლისში 1877 წელს შეიქმნა და მას ლიბერალური პარტია ეწოდებოდა.

საქართველოში პოლიტიკური პარტია არის მოქალაქეების ნებაყოფლობითი გაერთიანება, რომელიც იქმნება საერთო შეხედულებებისა და მიზნების საფუძველზე. ეს გაერთიანება რეგისტრირდება სპეციალური კანონის შესაბამისად და მოქმედებს ქვეყნის კონსტიტუციისა და სხვა კანონების ფარგლებში. ნებისმიერ საქართველოს მოქალაქეს აქვს უფლება, შექმნას პარტია ან შეუერთდეს უკვე არსებულს — ეს მისი კონსტიტუციური უფლებაა. პარტიებს არ აქვთ უფლება, შეაქონ ძალადობა, დააპირონ მთავრობის დამხობა, ქვეყანას დააზიანონ ან ხალხი ერთმანეთს დააპირისპირონ. ასეთი მიზნების მქონე პარტიები საქართველოში არ შეიძლება არსებობდნენ.

საარჩევნო სისტემა მარტივად რომ ვთქვათ, არის წესი, რომლის მიხედვითაც ირჩევიან ქვეყნის ხელისუფლების წარმომადგენლები — მაგალითად, პარლამენტის წევრები, პრეზიდენტი ან ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები. ფართო გაგებით, საარჩევნო სისტემა არის მთელი პროცესი და კანონები, რომლებიც განსაზღვრავს, როგორ უნდა ჩატარდეს არჩევნები. არსებობს სხვადასხვა ტიპის ძირითადი საარჩევნო სისტემები: მაჟორიტარული — როცა ერთი ადამიანი იმარჯვებს ყველაზე მეტი ხმით (მაგალითად, ერთ რაიონში ერთ დეპუტატს ირჩევენ). პროპორციული — როცა პარტიებს იმდენი ადგილი ეძლევათ, რამდენი პროცენტიც მიიღეს არჩევნებში. შერეული — როცა ორივე წესი ერთად გამოიყენება.

11) საკანონმდებლო ხელისუფლება

კონსტიტუცია — ეს არის ქვეყნის მთავარი კანონი, რომელიც განსაზღვრავს: როგორ მუშაობს სახელმწიფო, რა უფლება და მოვალეობა აქვს მოქალაქეს და როგორია ურთიერთობა სახელმწიფოსა და ადამიანებს შორის. კონსტიტუცია არ არის ჩვეულებრივი კანონი — მას აქვს უმაღლესი იურიდიული ძალა, ანუ მასზე მნიშვნელოვანი კანონი ქვეყანაში არ არსებობს. ყველა სხვა კანონი უნდა შეესაბამებოდეს კონსტიტუციას. მარტივად რომ ვთქვათ: კონსტიტუცია არის სახელმწიფოს წესების კრებული, რომელშიც წერია: ვინ მართავს ქვეყანას და როგორ, როგორ იცავს სახელმწიფო ადამიანის უფლებებს, რა წესებით მუშაობს პარლამენტი, მთავრობა, სასამართლო და სხვა საჯარო უწყებები.

საბოლოოდ, ყველაზე გავრცელებული შეხედულებით, კონსტიტუცია ამყარებს წესრიგს, განსაზღვრავს სახელმწიფოს უფლებებს და მოქალაქეთა თავისუფლებებს, და ხელს უწყობს სამართლიანობასა და დემოკრატიას.

საკანონმდებლო ხელისუფლება — ეს არის სახელმწიფო ხელისუფლების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაწილი, რომელიც პასუხისმგებელია კანონების შექმნაზე. ამ ძალას დემოკრატიულ ქვეყნებში ხშირად პარლამენტი უწოდებენ, და მასში ხალხის მიერ არჩეული დეპუტატები მუშაობენ. საკანონმდებლო ხელისუფლება გაჩნდა ჯერ კიდევ შუა საუკუნეებში, როცა მეფეების მრჩეველი ხალხი არსებობდა — ისინი სხვადასხვა საკითხებზე რჩევას აძლევდნენ მეფეს. მოგვიანებით, როცა ბევრ ქვეყანაში ხალხმა მეფეების ერთპიროვნული მმართველობა არ მოიწონა და მოითხოვა მეტი თავისუფლება, პარლამენტმა დამოუკიდებელი და მნიშვნელოვანი როლი შეიძინა. მოკლედ, საკანონმდებლო ხელისუფლება არის ხალხის მიერ არჩეული ორგანო, რომელიც კანონებს ქმნის და აკონტროლებს მთავრობას, რომ ქვეყანას სამართლიანად და ეფექტურად მართონ.

მართლმსაჯულება — ეს არის სამართლიანობის აღდგენის პროცესი, რომელსაც სასამართლოები ახორციელებენ. მარტივად რომ ვთქვათ: მართლმსაჯულება ნიშნავს იმას, რომ: როცა ვინმე კანონს არღვევს ან სხვას ავნებს, საქმეს სწავლობს სასამართლო, და წყვეტს, ვინ არის მართალი და ვინ — არა. სასამართლო გადაწყვეტს, რა უნდა მოხდეს: მაგალითად, დაისაჯოს დამნაშავე, ან მიეცეს დაზარალებულს დახმარება/კომპენსაცია. საქართველოში მართლმსაჯულებას ახორციელებენ მხოლოდ საერთო სასამართლოები, ანუ იმ სპეციალური სახელმწიფო ორგანოები, რომლებსაც კანონის დაცვა და სამართლიანობის უზრუნველყოფა ევალებათ.

რას აკეთებს მართლმსაჯულება?

იძიებს დანაშაულს და წყვეტს, არის თუ არა ადამიანი დამნაშავე,

წყვეტს სამოქალაქო დავებს (მაგალითად, ქონებასთან, ფულთან, ოჯახურ საკითხებთან დაკავშირებულ საქმეებს),

იყენებს აუცილებელ ზომებს, თუ ვინმე დაარღვევს კანონს — მაგალითად, ადებს ჯარიმას ან პატიმრობას.

მოკლედ, მართლმსაჯულება არის ის გზა, რითაც სახელმწიფო უზრუნველყოფს კანონის დაცვას და სამართლიან გადაწყვეტილებებს.

12) აღმასრულებელი ხელისუფლება

აღმასრულებელი ხელისუფლება არის ხელისუფლების ის ნაწილი, რომელიც პასუხისმგებელია ქვეყნის ყოველდღიურ მართვაზე და იმაზე, რომ კანონები სწორად შესრულდეს. კანონებს ქმნის საკანონმდებლო ხელისუფლება (მაგალითად, პარლამენტი), კანონების სწორად შესრულებას უზრუნველყოფს აღმასრულებელი ხელისუფლება (მაგალითად, მთავრობა, პრეზიდენტი, მინისტრები),

და თუ კონფლიქტი ან გაუგებრობაა, ვინ როგორ უნდა მოიქცეს კანონის მიხედვით — ამას წყვეტს სასამართლო ხელისუფლება. აღმასრულებელი ხელისუფლება არ ქმნის კანონებს, მაგრამ ხშირად გამოსცემს ისეთი ტიპის წესებს (რომლებსაც ეწოდება კანონქვემდებარე აქტები), რომლებიც უკვე არსებული კანონების შესაბამისად ადგენს, როგორ უნდა შესრულდეს კონკრეტული ნორმა პრაქტიკაში.

მაგალითად: პარლამენტმა მიიღო კანონი, რომ უსაფრთხოების წესების დარღვევა უნდა დაისაჯოს. აღმასრულებელმა ხელისუფლებამ (შსს-მ ან შესაბამისმა სამინისტრომ) გასცა განკარგულება, თუ როგორ უნდა მოქმედონ პოლიციელებმა ამ კანონის შესასრულებლად. ზოგიერთ ქვეყანაში აღმასრულებელ ხელისუფლებას უფრო მეტი უფლებაც აქვს — მაგალითად, შეუძლია დროებით კანონების გამოცემა (დეკრეტები) ან კანონშემოქმედებითი ინიციატივით გამოსვლა.

აღმასრულებელი ხელისუფლების პოლიტიკური ფუნქციები ნიშნავს იმ მნიშვნელოვან როლებს, რომელსაც იგი ასრულებს ქვეყნის პოლიტიკური ცხოვრების მართვაში. ეს ფუნქციები ბევრად სცდება მხოლოდ კანონის შესრულებას — ისინი მოიცავს სახელმწიფო პოლიტიკის წარმართვას, საერთაშორისო ურთიერთობების მართვას და პოლიტიკურ სტაბილურობაზე ზრუნვას მარტივად და გასაგებად ჩამოთვლილ მთავარ პოლიტიკურ ფუნქციებს:

1. სახელმწიფო პოლიტიკის განხორციელება

აღმასრულებელი ხელისუფლება ახორციელებს იმ პოლიტიკას, რაც განსაზღვრულია კანონმდებლობით ან ქვეყნის ლიდერთა პროგრამით (მაგალითად, პრემიერ-მინისტრის ან პრეზიდენტის პროგრამა). ეს შეიძლება მოიცავდეს: ეკონომიკურ პოლიტიკას (მაგ. ბიუჯეტის მართვა), სოციალურ პოლიტიკას (ჯანდაცვა, განათლება), უსაფრთხოების პოლიტიკას (შინაგან საქმეთა, თავდაცვა).

2. კანონშემოქმედებითი ინიციატივა

W ხშირად აღმასრულებელ ხელისუფლებას აქვს კანონმდებლობის ინიცირების უფლება. ანუ მას შეუძლია წარადგინოს კანონპროექტები პარლამენტში. ეს ფუნქცია პოლიტიკურად მნიშვნელოვანია, რადგან ამ გზით ხელისუფლება გავლენას ახდენს ქვეყნის საკანონმდებლო დღის წესრიგზე.

3. საერთაშორისო ურთიერთობების წარმართვა

აღმასრულებელი ხელისუფლება წარმართავს ქვეყნის საგარეო პოლიტიკას: აწარმოებს მოლაპარაკებებს სხვა სახელმწიფოებთან, აფორმებს ხელშეკრულებებს, წარმოადგენს ქვეყანას საერთაშორისო არენაზე.

4. მმართველობითი სტრატეგიების დაგეგმვა

აღმასრულებელი ხელისუფლება ადგენს ქვეყნის განვითარების გეგმებს (სტრატეგიებს), რაც გულისხმობს: ინვესტიციების მიზიდვას, ინფრასტრუქტურის განვითარებას, ტექნოლოგიური პროგრესის ხელშეწყობას.

5. პოლიტიკური პასუხისმგებლობა და ანგარიშვალდებულება

აღმასრულებელი ხელისუფლება, როგორც წესი, პასუხისმგებელია პარლამენტის ან საზოგადოების წინაშე. მას მოეთხოვება ანგარიშის გაწევა შესრულებულ პოლიტიკაზე. ამგვარად, იგი პოლიტიკურად ანგარიშვალდებულია.

6. კრიზისების მართვა და სტაბილურობის უზრუნველყოფა

პოლიტიკურად მძიმე სიტუაციებში (მაგალითად, პანდემია, ომი, ეკონომიკური კრიზისი), აღმასრულებელი ხელისუფლება მოქმედებს სწრაფად და იღებს გადაუდებელ გადაწყვეტილებებს.